

Enligt sändlista

Bildande av naturreservatet Hercules (med Rinkaby holme, Viby äng och Herculesdammarna) i Kristianstads kommun

(3 bilagor)

Uppgifter om naturreservatet

Namn:	Hercules (med Rinkaby holme, Viby äng och Herculesdammarna)	
Kommun:	Kristianstad	
Församlingar:	Rinkaby och Gustav Adolf	
Fastigheter	Enligt förteckning i bilaga 2.	
Läge:	Ca 10 kilometer sydost om Kristianstad, 300 m söder om kyrkan i Viby, vid Hammarsjöns nordöstra kant.	
Kartblad	Topografiska kartan	3E SV Karlshamn.
	Ekonomiska kartan	3E 1a Rinkaby (034 10) 3E 2a Fjälkinge (034 20)
Gränser:	Området är markerat med svart punktstreckad linje på bifogade karta, bilaga 1.	
Areal:	Ca 94 ha, varav 80 ha land och 14 ha vatten.	
Naturvårdsförvaltare:	Kristianstads kommun	

Beskrivning av området

Herculesområdet ligger i den nordöstra kanten av Hammarsjön, inom nedre Helgeåns vattensystem. Längs Helgeåns nedersta 3,5 mil är fallhöjden ringa och ån flyter lugnt fram över Kristianstadslätten, där den utvidgar sig i de större slättsjöarna Araslövssjön och Hammarsjön, för att slutligen mynna i Hanöbukten.

Vattenståndet varierar kraftigt i nedre Helgeåns vattensystem över året och i samband med höga vattenflöden under vinterhalvåret ligger Hammarsjöns vattenyta ofta ca 1,3 meter över havet, medan den sommartid är ungefär i jämnhöjd med havets nivå.

Längs Helgeån utbreder sig ett flackt odlingslandskap som rymmer många olika naturtyper. Betade strandängar och fuktiga, ogödslade slätterängar växlar med bladvassbälten, buskmarker och strandskogar. Under århundradenas lopp har de årliga översvämningarna och böndernas hävd av våtmarkerna format ett artrikt kulturlandskap, vars många olika biotoper idag utgör de sista tillflyktsplatserna i landskapet för många växt- och djurarter.

Herculesområdet domineras av öppna slätter- och betesmarker.

Nuvarande markanvändning, hektar:

åker	1,5
bete	30,5
slätter	10
slätter m efterbete	13,5
ohävdad mark	24
dammyta	14

Vegetationen präglas av de mycket varierande fukt- och översvämningförhållandena. En tydlig fuktighetsgradient kan urskiljas från de högläntare partierna i norr-nordost mot Herculesviken, Hammarsjön i söder. Dominerande vegetationstyper inom de betes- och slätterhävdade delarna utgöres av tuvåtäläng och högstarräng med inslag av tuvstarräng. I områdets södra del finns stora områden med tät bladvass. I Herculesdammar- nas öppna vattenytor finns riklig med natevegetation, medan högvassar av kavelduntyp kantar stränderna.

Dominerande vegetationstyper, hektar (enl Nordiska rådets "Vegetationstyper i Norden"):

5231	tuvåtäläng	28
5232b	tuvstarräng	6
5236	högstarräng	14
6133	högvassar av kavelduntyp	7
6134	tät bladvassvegetation	20
632	potamogeton (nate) spp-huvudtyp	7

På de örtrika fodermarkerna inom Herculesområdet finns flera växtarter som indikerar lång hävd och de ogödslade slätter- och betesmarkerna utgör en viktig del av de hävdade våtmarkerna i anslutning till nedre Helgeåns vattensystem. I den östra delen av reservatet finns Herculesdammarna, vittnande om den forna tegelbrukstiden. De utgör idag värdefulla vattenmiljöer för flora och fauna, medan bladvassbältet mot Hammarsjön utgör ett av nedre Helgeåns värdefullaste partier för bladvassberoende fåglar.

Området vilar på kritberggrund och på denna finns tiotals meter tjocka lager av lösa avlagringar av morän, sand och lera, som huvudsakligen avlagrats där under och efter den senaste istiden.

Marken inom reservatsområdet började troligen inte nyttjas i större omfattning av människan förrän efter år 1775, då Helgeån sökte sig ett nytt lopp ut i havet och hela nedre Helgeåns vattensystem sänks ca 60-70 cm. Troligen blev stora delar av de lågt liggande markerna då tillgängliga som fodermarker (bete och slätter), men de årliga vattennivåförändringarna har även fortsättningsvis satt en stark prägel på området. Laga skifteskartor från 1800-talets första hälft ger en relativt god bild av den dåtida markanvändningen och visar på lång hävdkontinuitet av slätterängar och betesmarker inom naturreservatet.

Idag används markerna huvudsakligen för slätter och/eller bete. Det finns ingen bostadsbebyggelse i naturreservatet. Området är ett populärt utflyktsmål bland naturintresserade under våren och försommaren. Vid Herculesdammarna bedrivs ett visst fritidsfiske, främst av ungdomar från trakten.

Området hyser flera rödlistade fågel-, insekts- och kärlväxtarter. Som exempel på sårbara och hänsynskrävande djurarter kan bland fåglarna nämnas årta, småfläckig sumphöna, pungmes, rördrom (EU-prioriterad) och storspov samt bland insekterna vattenbaggen *Hydrophilus aterrinus*, sävbocken *Donacia tomentosa* och viveln *Bagous colligensensis*. Bland växterna kan nämnas luddfingerört och blåtag.

Naturreservatet ligger inom område av riksintresse för naturvård (NL31b Helgeåns nedre lopp). Reservatet ingår även i Nationell Bevarandeplan för Odlingslandskapet (L 8004, Hammarsjön-Helgeå-Norre fälad) och i stort sett hela området, förutom en liten del i nordväst omfattas av Ramsar-konventionen. Herculesdammarna och Rinkaby holme är av regeringen förklarade som särskilt skyddsområde enligt EU:s fågeldirektiv. Herculesdammarna och delar av Rinkaby holme är av regeringen utpekade som SCI-kandidater enligt EU:s habitatdirektiv. De ingår därmed i EU:s nätverk av skyddade, ur naturvårdssynpunkt värdefulla områden, Natura 2000.

EU-habitat	föreslaget av regering (ha)	ej föreslaget av regeringen (ha)
3150, naturligt eutrofa sjöar	12	0
6510, slätterängar i låglandet	8	6

Naturreservatet utgör del av ett område med högsta naturvärde (Natur klass 1, omr 50 Hammarsjön, Kristianstads kommun) i länets natur- och kulturmiljöprogram. Större delen av området ingår dessutom i ett klass 3-objekt i länets ängs- och hagmarksinventering (Obj nr: 80-0124, Herculesviken).

Den sydligaste delen av området, närmast Hammarsjön, liksom Herculesdammarna omfattas av strandskyddsbestämmelser enligt naturvårdslagen.

Naturreservatet är i den kommunala översiktsplanen för Kristianstads kommun klassad som "övrig mark", där pågående markanvändning avses fortsätta. Kommunen har i översiktsplanen godtagit riksintresset för naturvård och angett "att bevarandet och utvecklandet av den naturresurs våtmarkerna kring Helgeåns nedre lopp utgör är av väsentligt intresse för kommunens inriktning ...". Området berörs inte av detaljplaner eller områdesbestämmelser enligt plan- och bygglagen. Området ingår i kommunens kulturmiljöprogram och den kommunalt ägda marken i Delprogrammet för naturvård - kom-

munal naturvårdsfond. Kommunen har även antagit en jaktpolicy för kommunalt ägd mark inom våtmarksområdet som omfattas av Ramsar-konventionen.

Dokumentation av områdets natur- och kulturmiljövärden har sammanställts av Elisabet Wallsten i rapporten "Herculesområdet med Rinkaby holme, Viby äng och Herculesområdet i Kristianstads Vattenrike" (Länsstyrelsens rapport Skåne i utveckling 98:10).

Ärendets beredning

I *Handlingsprogram för Naturvård i Kristianstads Vattenrike 1998-2000*, vilket utarbetats i samarbete mellan Länsstyrelsen i Skåne län och Kristianstads kommun och som fastställts av kommunstyrelsen den 17 december 1997, har Herculesområdet givits högsta prioritet beträffande säkerställande och skydd. Under 1997 har området dokumenterats och förslag till skötselplan utarbetats, vilket finansierats av Världsnaturfonden och S-E-Banken BoLån.

Herculesdammarna ägs sedan länge av Kristianstads kommun. På uppdrag av Naturvårdsverket påbörjade Länsstyrelsen för en del år sedan förvärv av de många, smala slåtterskiftena inom Rinkaby holme. Syftet var att säkerställa och arrondera skötseln av de värdefulla ängarna. Under 1997 slutförde Kristianstads kommun detta arbete. Naturvårdsverket har lämnat statsbidrag till markförvärv under förutsättning att området avsätts som naturreservat.

Förslag till föreskrifter och skötselplan har kungjorts och sakägare, myndigheter, föreningar m fl har beretts tillfälle att lämna synpunkter på förslaget. Naturvårdsverket och Kristianstads kommun tillstyrker förslaget. Banverket har inga erinringar under förutsättning att den plankorsning över järnvägen som trafikmässigt försörjer området kan stängas och att vägan slutning kan ordnas till området västerifrån. Frågan kan inte hantearas inom ramen för reservatsbeslutet. Dock kan nämnas att det finns planer på att stänga berörd plankorsning och att anordna trafikförsörjning till området västerifrån. Ägarna till fastigheten Viby 8:21 anför att de inte har något att erinra mot det fysiska utförandet, men att de emotser en diskussion med anledning av de inskränkningar de anser förslaget skulle komma att innebära. Diskussion har förts. Något kompletterande yttrande har inte inlämnats. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget.

Grund för beslutet

Hercules (med Rinkaby holme, Viby äng och Herculesdammarna) har stora zoologiska och botaniska värden. Utmärkande är förekomsten av relativt stora arealer av ogödslade slätter- och beteshävdade fodermarker som regelbundet översvämmas.

Variationen av naturtyper, med hävdade fodermarker, bladvassområden, lergravar och igenväxningsområden, har bidragit till en rik biologisk mångfald av fåglar, insekter, andra djurgrupper och växter. Landformerna och de årliga vattenståndsväxningarna gör att området har ett stort geovetenskapligt och hydrologiskt värde.

Området är av lokalt kulturhistoriskt värde genom de lämningar som finns bevarade på Viby äng och vid Herculesdammarna.

Området är naturskönt och Hammarsjöområdet är betydelsefullt för allmänhetens rekreation och friluftsliv.

Med ovan angivna motiv och på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet och sin betydelse för allmänhetens friluftsliv, bör det angivna området avsättas som naturreservat.

Länsstyrelsen gör den bedömningen att föreskrifterna om vad allmänheten har att iakttå inom naturreservatet är av så begränsad omfattning att de inte innebär något allvarligt försvårande av områdets utnyttjande i enlighet med vad som annars gäller enligt allmännsrätten. Reservatsbildningen ligger i linje med de intentioner kommunen framför i översiktsplanen.

Förordnandet är förenligt med grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenresurser samt kommunens översiktsplan.

Länsstyrelsens beslut

Med stöd av 7 § naturvårdslagen, jämfört med 6 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken, förklarar Länsstyrelsen det område som utmärks med kraftig svart punktstreckad linje på bifogade karta (bilaga 1), som naturreservat.

Ändamålet med naturreservatet är att

- bevara ett natur- och kulturlandskap präglad av nedre Helgeåns vattenståndsfluktuationer
- bevara och utveckla områdets odlingshistoriskt representativa natur- och kulturmiljövärden med dess hävdberoende vegetation, evertebratfauna samt häckande och rastande våtmarksfågelfauna
- bevara vassbältet med dess karaktäristiska fauna
- bevara tegelbruksdammarna med deras karaktäristiska växt- och djurliv, såväl ovan och som under vattenytan
- vårda de kulturhistoriska element i form av stenmurar, byggnadsgrunder gränstenar, jordvallar m m som finns bevarade i området
- möjliggöra för allmänheten att uppleva områdets natur samt informera besökare om områdets långa hävdhistoria och karaktäristik.

För att trygga ändamålet med naturreservatet, skall för området gälla de föreskrifter som med stöd av 8-10 §§ naturvårdslagen anges nedan.

A. Föreskrifter med stöd av 8§ naturvårdslagen angående inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom reservatet.

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar är det förbjudet **att**

1. uppföra byggnad eller annan anläggning
2. vidtaga åtgärder som förändrar områdets topografi och ytförhållanden eller landskapets allmänna karaktär såsom att plöja, gräva, schakta, muddra, fylla ut, dämna, invalla eller bedriva husbehovstäkt
3. omföra hagmark eller ängsmark till åker eller kultiverad betesmark
4. plantera eller så buskar, lövträd, barrträd eller andra för området främmande växter
5. inplantera fisk eller kräftor i Herculesdammarna
6. bedriva vasstäkt
7. tillföra gödselmedel, jordförbättringsmedel eller kemiska bekämpningsmedel
8. tillfälligt anordna upplag av hästgödsel utom på område som markerats på karta, bilaga 1
9. hålla djur i betesfällorna under perioden 1 december - 25 april.
10. uppföra vilthägn
11. dra fram luftledning
12. anbringa tavla, skylt, inskrift, affisch eller därmed jämförlig anordning (informations- och reservatsskyltar, samt gränsmärken undantagna)
13. ställa upp husvagn, campingbil eller motsvarande
14. uppsätta någon form av brygga eller förtöjningsanordning
15. upplåta mark- eller vattenområde för militära eller andra övningar utan medgivande av naturvårdsförvaltaren

Det är vidare förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

16. dikesrensa

17. dra fram markledning utom på åkermark

18. upplåta mark- eller vattenområde för tävlingar, läger- eller övningsverksamhet

Föreskrifterna i A skall inte utgöra något hinder för åtgärder i samband med skötsel av området samt anordnande av information och tillgänglighet i området i enlighet med av länsstyrelsen fastställd skötselplan eller för drift och underhåll av vid tidpunkten för detta beslut befintliga ledningar tillhörande kommunen, el- och teledistributör, för normalt underhåll av vägar eller för nyttjande och underhåll av bevattningsdamm och bevattningsbrunn inom betesfälla på fastigheten Viby 8:21, samt nyttjande, underhåll och utbyte av el- och vattenledningar i anslutning till dessa. Se karta bilaga 1.

Länsstyrelsen får i särskilda fall medge undantag från meddelade reservatsföreskrifter.

B. Föreskrifter med stöd av 9§ naturvårdslagen angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång.

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktas att tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose ändamålet med reservatet, nämligen

1. röjning, gallring, hamling och avverkning av träd och buskar samt behandling av gräsvegetation (tuvatåtel, starr, bladvass mm) genom slaghackning, fräsning eller bränning inom befintlig eller blivande betes- och slättermark, så som närmare anges i fastställd skötselplan
2. skötsel av betesmarker innefattande årlig betesdrift, uppsättande och underhåll av stängsel och vattningsanordningar enligt fastställd skötselplan
3. skötsel av slättermark innefattande slätter samt borttagning av höet
4. utmärkning av och upplysning om reservatet
5. utförande och underhåll av anläggningar och anordningar för allmänhetens tillgänglighet enligt fastställd skötselplan
6. uppföljning av områdets skötsel och miljöövervakning

C. Föreskrifter med stöd av 10§ naturvårdslagen om vad allmänheten har att iakttaga inom reservatet.

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar, är det förbjudet **att**

1. gräva, borttaga, täcka över, borra, mejsla, måla eller på annat sätt skada block, stenmurar, levande eller döda träd, buskar och stubbar
2. plocka eller gräva upp kärleväxter, mossor eller lavar
3. bortföra död ved, bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada träd och buskar
4. inplantera för området främmande växt- eller djurarter
5. utan länsstyrelsens tillstånd fånga eller samla in insekter eller andra djur, eller på annat sätt störa djurlivet
6. medföra okopplad hund eller annat lösgående husdjur
7. göra upp eld med undantag för eldning i spritkök, gasolkök eller grillar
8. framföra cykel, motorfordon eller motordrivet fordon annat än på för ändamålet upplåttna vägar och stigar
9. rida eller köra med häst annat än på för motorfordonstrafik upplåttna vägar och stigar
10. tälta eller ställa upp husvagn, campingbil eller motsvarande
11. parkera annat än på för ändamålet upplåttna parkeringsplatser
12. fiska i Herculesdammarna, annat än att meta från anvisade platser längs norra dammens södra kant
13. anbringa tavla, plakat, affisch, skylt, snitsel, inskrift eller därmed jämförlig anordning
14. utan länsstyrelsens tillstånd anordna tävling, övning eller lägerverksamhet
15. på störande sätt använda radio, grammofon, bandspelare, CD-spelare, musikinstrument eller dylikt
16. lägga upp båt eller annan farkost
17. använda båt eller annan flytfarkost i Herculesdammarna utan naturvårdsförvaltarens tillstånd.

Föreskrifterna under C skall inte utgöra något hinder för åtgärder i samband med områdets skötsel i enlighet med av Länsstyrelsen fastställd skötselplan. Länsstyrelsen får i särskilda fall medge undantag från meddelade reservatföreskrifter.

D. Föreskrifter enligt 9 § naturvårdsförordningen om naturvårdsförvaltning av reservatet.

Naturvårdsförvaltare

Naturvårdsförvaltare skall vara Kristianstads kommun.

Skötselplan

1. Naturreservatets gränser skall utmärkas enligt svensk standard (SIS 03 15 22) och Naturvårdsverkets anvisningar.
2. Markdisposition, skötsel och vård samt anläggning och underhåll av anordningar för allmänheten skall ske enligt anvisningarna i skötselplanen, som fastställs av Länsstyrelsen i särskilt beslut denna dag.

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, miljödepartementet, se bilaga 3.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit landshövding Bengt Holgersson, beslutande, länsöverdirektör Lise-Lotte Reiter, Anna-Lena Båth, Sören Svensson, Anders Wihlborg, Göran Mattiasson samt Hans Cronert, föredragande.

Bengt Holgersson

Hans Cronert

- Bilaga 1 Karta över naturreservatets avgränsning
- Bilaga 2 Fastigheter
- Bilaga 3 Hur man överklagar

SÄNDLISTA

Miljödepartementet, Tegelbacken 2, 103 33 Stockholm
Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm
Banverket, Box 366, 201 23 Malmö
Boverket, Box 534, 371 23 Karlskrona
SGU, Box 670, 751 28 Uppsala
Fortifikationsverket Syd, Box 513, 291 25 Kristianstad
Vägverket, Region Syd, Box 543, 291 25 Kristianstad
Lantmäterimyndigheten, Lantmäteriet, Box 50590, 202 15 Malmö
Polismyndigheten i Skåne, Polisområde Nordöstra Skåne, Box 545, 291 25 Kristianstad
Skogsvårdsstyrelsen i Södra Götaland, Box 234, 291 23 Kristianstad
Kristianstads kommun, kommunstyrelsen, Rådhuset, 291 32 Kristianstad
Sydkraft AB, 217 01 Malmö

Telia AB, Region Syd, 205 21 Malmö
Per Gunnar Qvick, Åhusvägen 21, 291 76 Rinkaby
Greta Forslin, Almgrens väg 4, 291 51 Kristianstad
Thomas och Vanja Lennhag, Viby kyrkväg 25, 291 51 Kristianstad
Greta Roskvist, Viby kyrkväg 11, 291 51 Kristianstad
Bo Sjöström, Norrevångsvägen 105, 290 34 Fjälkinge
Jan Falk, Byholmsvägen 136, 291 51 Kristianstad
Åke och Aina Nordström, Viby kyrkväg 22, 291 51 Kristianstad
Gunnar Andersson, Åhusvägen 52, 291 76 Rinkaby
Anders Fjelkner, Horna 2135, 296 00 Åhus
Sven Jonsson, Hallingavägen 16, 290 34 Fjälkinge

Kopia till

Byggnadsnämnden i Kristianstads kommun, Rådhuset 291 32 Kristianstad
Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Kristianstads kommun, Rådhuset, 291 32 Kristianstad
Stadsingenjörskontoret i Kristianstads kommun, Rådhuset, 291 32 Kristianstad
C4 Teknik, Kristianstads kommun, Rådhuset, 291 32 Kristianstad
Ekomuseum Kristianstads Vattenrike, Kristianstads kommun, 291 32 Kristianstad
Region Skåne, Natur och Miljö, Stortorget 9, 252 20 Helsingborg
Regionmuseet i Kristianstad, Box 134, 291 22 Kristianstad
Lantmäteriverket, Kartredaktionen, 801 82 Gävle
Sven Gunnarsson, Lantmäterimyndigheten i Kristianstad, Box 302, 291 23 Kristianstad
Nedre Helgeåns Fiskevårdsområde c/o Nils Hofman, Gärdesvägen 7, 289 50 Hanaskog
Skånes Naturvårdsförbund, Box 1013, 221 04 LUND
Skånes Ornitologiska Förening, c/o Stefan Cherrug, Floragången 2 D. 212 21 Malmö
Naturskyddsföreningen i Kristianstad c/o Christer Neideman, Hammarspyntvägen 63, 291 50 Kristianstad
Nordöstra Skånes Fågelklubb c/o Åke Svensson, Norregatan 17, 289 00 Knislinge
Miljöenheten (kulturmiljö, mark- och vatten, miljöövervakning)
Rättsfunktionen
Planfunktionen
Lantbruksenheten
Fiskefunktionen
Registrering
Skåne läns författningssamling
Pärmen
Akten